



## Hold

### Észleljük a Mare Nectarist!

Körülbelül öt nappal újhold után válik láthatóvá egy nagy holdbeli „romterület”. Ekkor kel fel a Nap a Mare Nectaris, a Nektárok Tengere felett. Ez a medence éppen a holdi egyenlítőtől délre fekszik, a képzeletbeli „emberarc” bal szeme alatt. Nagyon érdekes terület, amelynek megismerésével minden távcsőtulajdonosnak el kellene tölteni néhány estét. Egyetlen más tenger sem mutatja ilyen egyértelműen keletkezésének nyomait, mint a Mare Nectaris.

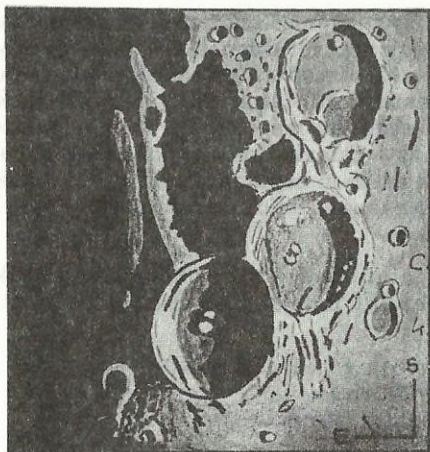
A 350 km-es medencét megdermedt, vékony láva tölti ki. Bár ez is csak egy sokkal nagyobb, 860 km-es alakzat, a Nectaris becsapódásos kráterének központja. A kutatók úgy vélik, hogy a Mare Nectaris 3,92 millió évvel ezelőtt keletkezett, amikor egy nagy kisbolygó csapódott a Hold felszínébe. A becsapódás egy nagyméretű, tál alakú horpadást hozott létre, miközben törmelék szórt szét és lökéshullámokat okozott. Néhány területen a becsapódás során kidobódott kőzetek gyűrűszerű alakzatokat hoztak létre. Röviddel a becsapódás után olvadt láva tört a felszínre, és elöntötte a medence alacsonyán fekvő részeit. 1–2 km vastag lemezben gyűlt össze, megolvasztotta és befedte a környező felszíni alakzatokat. Sok krátert teljesen elpusztított, másokat nagyrészt teljesen megolvasztott. Végül kihűlt és megszilárdult. Azóta csak néhány becsapódás háborította a felszínt.

Kezdjük túránkat a tenger déli partján. Itt fekszik a 124 km átmérőjű Fracastorius kráter. Északi falát majdnem teljesen elpusztította a láva, ami azt mutatja, hogy holdi időben mérve röviddel a nagy becsapódás után keletkezett ez a kráter, de még az előtt, hogy a láva elöntötte volna a területet. Nagy nagyítással láthatjuk, hogy a Fracastorius alját néhány kisebb kráter és egy K–Ny irányú hasadék borítja. Ha az óramutató járásával megegyező irányban folytatva utunkat a „tengerparton”, egy másik, nagyrészt elpusztult krátert látunk, az 53 km-es Beaumont-t. Ettől északra kezdődik egy hegygerinc, amelyhez hasonlóan vele párhuzamosan a keleti parton is láthatunk. Ezeket a hegyeket valószínűleg a hűlés közben megvetemedő láva alakította ki. A Fracastoriuszal átellenben egy még romosabb kráterre bukkanunk, a 45 km-es Daguerre-re, mely már csak nyomokban emlékeztet hajdani fénykorára – a lávaáradattal csak legmagasabb falai dacoltak úgy-ahogy. Ezen a vidéken több, romkráterre emlékeztető gyűrűt vagy gyűrűtöredéket is találunk, de annyira jelentéktelenek, hogy egyikük sem kapott külön elnevezést. Sűrű megvilágításnál azért érdemes a Mare Nectaris e szegletében is körülnézni!

Most használjunk közepes nagyítást, hogy a Mare Nectarist teljes egészében szemlélhessük. A lávafolyam a medence alacsonyabban fekvő részeit töltötte fel, egészen az első „fürdőkád” pereméig. Ez a perem a medencét létrehozó becsapódáskor jött létre, a becsapódás keltette lökéshullámok következtében. Egy kis gyakorlattal még 2–3 hasonló koncentrikus gyűrűt fedezhetünk fel a medence körül. Mindegyik megtört, nem teljes. A kelet felé eső gyűrűrészeket pedig eltörölte a Mare Fecunditatisből kiáramló láva. A medencét övező gyűrűből legjobban a Rupes Altai emelkedik ki. Sűrű fényben azonnal feltűnik ez a lejtő



kb. egy „medenceátmérőnyire”, mint fényes Ny–DNy irányú vonal. A hegy északon kezdődik, közel ahhoz a helyhez, ahol a Mare Traquillitatis lávája keresztülömlött a Sinus Asperitacion. A láva dél felé haladt tovább, majd a tenger déli részénél nyugatra kanyarodott. Úgy tűnik, mintha a 88 km-es Piccolomini-kráter állta volna útját. A Piccolominitől délkeletre húzódik az 500 km hosszú és 30 km széles Rheita-völgy, a Nectaris-medence egy másik feltűnő alakzata. Nevétől eltérően nem valódi völgy, hanem minden bizonnyal a Mare Nectarist létrehozó óriási becsapódás során keletkezett másodlagos kráterek véletlenszerű egybeesése.



### **Theophilus–Cyrillus–Catharina**

1992.09.16. 20:30–21:00 UT

50/540 refr., 54x

Görgei Zoltán

A tengertől nyugatra három csodás kráter fekszik, amelyek szinte minden észlelő figyelmét magukra vonják – bizonyíték erre, hogy milyen sok fotón rajzon örökítették meg őket észlelőink. Északról dél felé haladva a Theophilus, Cyrillus, Catharina kráterhármast lehetetlen eltéveszteni. Mindegyik átmérője nagyjából 100 km, és mindegyikük szerkezete összetett: központi csúcsok, kis kráterek, teraszok és völgyek alkotják. A Cyrillus és a Catharina valószínűleg olyan idősek, mint a Fracastorius, de megmenekültek a tengert feltöltő lávafolyam pusztításától, mivel elég magasan fekszenek. A Theophilus a kutatók szerint sokkal fiatalabb, valószínűleg 700 millió évvel. Láthatjuk, hogyan robbant bele a Cyrillus falába és hogyan torzította el azt, miközben törmeléket szórt az idősebb kráterbe, „meglágyítva” annak felszínét. Fiatalabb, kis méretű kráterek is megtalálhatók ezen a területen. Használjunk ki egy nyugodt estét, és nagy nagyítással barangoljunk be a tengert és a „hegyvidéket”. Többségüket világosabb színű, a becsapódáskor kidobódott anyag veszi körül. Az egyik ilyen a 12 km-es Rosse. Ez a kráter magányosan pompázik a tengerben, közel a Fracastorius K-i szarvához.

Mielőtt elhagyjuk a Nektárok Tengerét, nézzük meg még egyszer a tengert övező gyűrűk darabjait, és képzeletben egészítsük ki őket körre. A kráter töredékeit szemlélve próbáljuk meg elképzelni azt az iszonyatos energiát, ami itt elszabadult és létrehozta ezt a csodálatos, halott világot.

(Az Astronomy 1993 áprilisi száma alapján: Nagy Mélykúti Ákos)